

Dialog byl nahrán v pátek 17. června 2011 dopoledne v Jezuitském centru, Ječná 2, Praha 2.

MS: *Jak vás zastihly události roku 1989, že se režimy ve střední a východní Evropě bortí? Asi jste tehdy byl v Japonsku.*

LA: Ano, byl jsem v Japonsku a sledoval jsem to z velké dálky a s velkým zájmem. Víte, japonské sdělovací prostředky nereferovaly o České republice průběžně. Když se díváte na Evropu z druhého konce euroasijského kontinentu, tak je to nejzápadnější poloostrov, jenž je rozdělen na spoustu malých států, v nichž se Japonci již špatně vyznají. Například si nás pletou – Česko s Čečenskem.

MS: *Jistě by asi neopomněli přiřadit Dvořáka k České republice?*

LA: Pokud řeknete Česká republika či Češi, Japonci mé generace se na ulici vybaví Dvořákova symfonie Z Nového světa, jako by Dvořák nenapsal nic jiného. Poté se jim vybaví Věra Čáslavská. Když byly olympijské hry, tak tam dostala několik zlatých medailí. Zdá se, že všichni Japonci od osmdesáti do osmašedesáti se do ní zamilovali. Všichni čekali, že po převratu přijde jako velvyslankyně, ale nestalo se tak. Třetí věc, kterou si vybaví, jsou lehké kulometry Škoda, které Japoncům dělaly velké obtíže při čínsko – japonské válce. Číňané měli lehké kulometry ze Škody Plzeň, proti nimž Japonci neměli co postavit a měli z nich strach. To jsou tři věci, které si obyvatel Japonska vybaví.

... Cesta domů? ...

MS: *Přemýšlel jste hned o návratu do vlasti, či jste si říkal, že byste raději v Japonsku zůstal? Ostatně ve své knize uvádíte tento indiferentní postoj.*

LA: Říkal jsem si, že jsem kvůli komunistům do misíí nejel, a proto se kvůli nim nemusím navracet. Do zámořských misíí, jak se tomu říkávalo, když jsme byli mladí, se v těch minulých stoletích jezdívало na dobro. Misionáři se v těch minulých stoletích nevraceli. Stačí si představit, když tam jel František Xaverský v polovině 16. století, že cesta z Lisabonu do Japonska trvala rok a půl, protože oni to objížděli kolem Afriky. Dostali se do Coa, což byla portugalská základna v Indii, poté čekali půl roku, až se obrátí monzunové větry, aby mohli jet dále. Oni se zkrátka nevraceli. Osobně jsem s tím nepočítal, že se budu vracet, zvláště když jsem měl v kapse černé na bílém, že nedostanu vstupní vízum do Československa. To proto, že jsem byl vyhoštěn jako nežádoucí cizinec.

MS: *Nakonec se vše změnilo a vy jste mohl opětovně navštívit svou vlast.*

LA: Byl jsem skutečně rád.

MS: *Příležitosti jste využil, ale stále jste svůj domov měl v Japonsku, kde jste desetiletí působil?*

LA: Byl to skutečně můj druhý domov. Jinak jsem Pražák, a proto domov zde nezapřu. V Japonsku jsem prožil svůj druhý život.

... Komunismus ...

MS: *Nemohu opomenout dotaz, jak se Japonci stavěli ke komunismu, byli idealisté, měli o tom ponětí? Jak se stavěli k Československu, které bylo součástí východního bloku?*

LA: Ke komunistickému, že?

MS: *Ano, jelikož jsme byli shodou okolností „nejvyspělejší“ v rámci východního bloku.*

LA: Víte, komunisté v Japonsku byli. Rozdělil bych to na předválečnou a poválečnou dobu. Před válkou japonští komunisté, jak jsem to slyšel od svých kolegů, to byli takoví idealisté, kteří riskovali majetek, svobodu i život. Pochopitelně se postavili proti výboji Japonska do Číny, byli těžce pronásledováni, vězněni. Ano, skutečně, to byla generace mladých idealistů. Po válce, když se MacArthur ujal vlády, to byl on, kdo byl odpovědný za správu, sám o tom napsal knihu *Revitalization of a nation*. První, co udělal, bylo podobné, co udělal Václav Havel, když se stal prezidentem. Otevřel vězení. Vyrojili se všichni komunisté, pochopitelně usilovali v poválečném chaosu o zmocnění se vlády. Začali stávkovat, ne však jako u nás. Dělal se průvody, v rámci nichž se rozbíjely výkladní skříně, zapalovaly se auta ...

MS: *Jinými slovy, tam byl daleko ostřejší střet, daleko větší stupeň nesouhlasu?*

LA: To se však Japoncům nelíbilo. Následně vyhlásili generální stávkou. Generál MacArthur ji zakázal a bylo po stávce.

MS: *Žádné protesty proti novému režimu?*

LA: On jim to jednoduše zakázal. Mám však jeden poznatek. V té době jsem tam ještě nebyl očitým svědkem, ale myslím, že v MacArthurovi viděli posledního šóguna. Imponoval jim svou nebojácností, statečností. Jako voják s Japonci bojoval na Filipínách a byl poražen, jelikož jej vytlačili. Sliboval jim, že se vrátí - a vrátil se! Vypravuje se, že vystoupil z druhého letadla, které přistálo na vojenském letišti v Japonsku. Oni sice kapitulovali, ale ještě tam vojáci byli, měli v rukách zbraně. On vyskočil z letadla mezi ně, byť jej mohli uskrtnit. Rozhlédl se tam, a reagovali tak, jako kdyby přijel císař pán. Udělali takový špalír zády k němu, nikdo se totiž nesmí dávat na pana císaře. Ujal se vlády tímto husarským kouskem a Japonce si získal. Zkrátka, svými postoji kultivoval japonské vládnutí a jedním z jeho kroků byl i zákaz stávky, za níž stáli komunisté. Tak se počala z ničeho vyvíjet japonská demokracie. Pokud jde o Komunistickou stranu Japonska, tu zadupal Stalin. Doslova jim vzal všechnu důvěryhodnost tím, že Japonci měli se Sovětským svazem smlouvu o neútočení a spoléhali na to, že je to dobré. Dokonce se obrátili na Stalina, když již vše prohráli, aby jim zprostředkoval mír. Sovětský svaz měl ale dávno smlouvu se Spojenci, že nejdéle do tří měsíců po kapitulaci Německa vstoupí do války proti Japonsku. Sověti to udělali, když počaly vybuchovat atomové bomby a bylo vidět, že to končí. Honem rychle vyhlásili válku tři dny před japonskou kapitulací, zajali celou japonskou armádu, která stála v Manžurii a v Číně. Poslali ji na nucené práce na Sibiř. Došlo k obsazení Kurilských ostrovů. Měli zájem rozdělit Japonsko, stejně jako došlo k rozdělení Koreje, Vietnamu, Německa.

MS: *Nakonec se to nepodařilo.*

LA: To vše díky MacArthurovi. Prý jim vyřídil: „Zkuste se vylodit a my budeme střílet“. Sověti se poté cítili zrazeni. V poválečných letech, když se to začalo usazovat a rozvíjet, Američané vrátili Japoncům ostrovy Okinava, kde měli ohromné ztráty, ale vybojovali je. Japonci pak řekli Rusům, měli byste nám naopak navrátit Kurilské ostrovy, které nikdy Rusům nepatřily. Stalin řekl, že ne, je to válečná událost, a to se nereviduje. Víte, komunisté jako politická síla neměli pak v Japonsku šanci. Mají parlament, jenž má asi 600 zastupitelů a z nich jsou 3 či 4 komunisté. To je vše.

MS: *Pokud je našincům známo, tak tam vládne Demokratická strana?*

LA: Ano, to je zvláštní skutečnost, že s malou půlroční přestávkou, tam asi 60 let vládou liberální demokraté. Víte, japonská demokracie je zvláštní, protože oni s ní nikdy neměli zkušenost a ani nějakou demokratickou tradici. Třeba takové předvolební agitace, které jsem v poválečných letech mohl zažít, když docházelo ke kupování hlasů. Vzpomínám si na automobily s megafonem, které

jezdily po městech, a jméno toho kterého poslance se neustále opakovalo, aby si to lidé zapamatovali. Osobně mi to připadalo jako reklama na zubní pastu. Také se rozesílaly obálky s penězi. V poválečných letech existovalo přísloví: „Za čtyři miliardy se do sněmovny dostaneš. Pokud zaplatíš pouze 3 miliardy, tak propadneš.“

MS: *Vidíte, demokracie byla odvislá od toho, kolik daný kandidát měl v kapse, aby mohl financovat vlastní kampaň.*

LA: Měl to nejen v kapse. Pokud se stal poslancem, snažil se onu sumu získat zpět a vydělat. To je přesně to, co se děje dnes u nás. Když je někdo povoláním politik a není bohatým člověkem z domova, ...

MS: *... jako pan Schwarzenberg?*

LA: Ano, tito staří šlechtici mají tu výhodu, že jsou bohatí a nemusí vydělávat ...

MS: *... a mohou sloužit, ovšem lidé, kteří se dostali do politiky a byli chudí, ty politika tak semlela, že si spíše počali plnit kapsy, než aby měli na mysli obecné blaho.*

LA: Politika je výtěžná činnost. Chudák, pokud by propadl při volbách, si říká, co bude dělat, vždyť nic jiného neumí.

MS: *To je jedna ze zásadních zkušeností. Druhá je, že se díky volbám zadlužil a bude muset splácet to, co vynaložil během kampaně na své znovuzvolení.*

... Rok 1989 ...

MS: *Po krátké japonské zkušenosti nejen s komunismem je dobré přejít k roku 1989. Soudíte, že to byl zásah boží? Jak si vysvětlujete skutečnost, že režim, jenž vládl ve střední a východní Evropě, se začal bortit, drolit? U nás to trvalo pouhé týdny, ne-li dny, než došlo k jeho kolapsu.*

LA: Zásah boží? Víte, pokud hovoříme o Pánu Bohu a o jeho konání v naší společenské skutečnosti, vždy bych předeslal zásadní úvahu. Nemůžeme si představovat Boha a jeho konání na stejné rovině, jako je naše jednání. Naši aktivitu a boží aktivitu si nemůžeme představit v tomto směru, jenž popíše v opisu. Když jsme byli mladí, užívali jsme jízdní kola, jimž se říkalo tandem, kde seděli dva za sebou. Pokud jeden šlapal méně, musel druhý šlapat více a naopak. Čím více se angažují lidé, tím méně je tam místo pro Pána Boha. Čím více Pán Bůh, tím méně zbývá na lidi. To není tak, Bůh není s námi, on nesedí na tandemu.

MS: *Myslíte si, že nás spíše pozoruje?*

LA: Můžeme říci, že Bůh koná vše. My též musíme konat vše, ale každý v jiné rovině.

MS: *Nepřímo říkáte, že se nemáme snažit dojít až do té výše, jako je Bůh?*

LA: Tak to nemůžeme. To jsou takové filozofické otázky, které si člověk na ulici běžně neklade. Proč vůbec něco JE, a není raději NIC?

MS: *V roce 1989 toho bylo velmi mnoho, jelikož události změnily běh věcí na desetiletí.*

LA: To ano.

MS: *Hovoří se, že se začala psát nová kapitola dějin, to proto, že se tento národ probudil*

z nedějinnosti.

LA: Takže Pán Bůh to má vše v režii. Nejednalo se pouze o rok 1989. Vše, co se děje, je nesené, a my tomu odborně říkáme, Stvořením. Stvoření světa není historická událost. To je cosi, co nese všechny historické události. Nedá se to zařadit do řetězce příčin a následků, které jsou pozorovatelné. Tak to můžeme třeba číst v knize Jobově. Ten byl moudrým, a vždy, když se něco přihodilo, stáhl se do postoje: „Pán Bůh dal, Pán Bůh vzal ... Budiž jméno Hospodinovo pochváleno!“ Rozhodně bych nehledal v tom pozorovatelném průběhu událostí nějakou boží ruku. Řekl bych, že je na jiné rovině.

... Demokracie a její obnova ...

MS: *Dobrá, říkal jste, že vás revoluce v dobrém překvapila. Věřil jste, že se u nás obnoví demokratický režim v tom ohledu, že máme na co navazovat? Země okolo nás neměly demokratickou zkušenost z první poloviny dvacátého století. Lidé, někteří z těch, kteří vzešli z revolučního kvasu, byli považováni za následovníky této zkušenosti. Takový Havel byl považován za následovníka Tomáše G. Masaryka. Jak vnímáte toto navazování na první republiku, ostatně sám jste se v ní narodil?*

LA: Ano, my jsme se skutečně, když skončila druhá světová válka, naivně radovali a domnívali jsme se, že nyní budeme pokračovat tam, kde to nacisti přerušili. Tři roky jsme doufali, a nakonec to vše šlo jinam. Zrovna tak jsem se radoval již v roce 1968, když se to počalo hýbat, a poté v roce 1989. Uvědomuji si, že naše demokratická tradice trvala pouze dvacet let.

MS: *Sám Masaryk požadoval alespoň dvojnásobek, než si lidé osvojí hodnotové vzorce, na nichž je zdravá demokracie postavena.*

LA: Celé naše české dějiny ukazují, že jsme neměli demokracii až do roku 1918. Dvacet let, to je stěží jedna generace. Masaryk přece říkával: „Tož máme demokracii, ale nyní bychom potřebovali nějaké ty demokraty ...“ Pokud si člověk uvědomí, že od sametové revoluce uplynulo též 20 let ... Delší ta první republika nebyla.

MS: *Sluší se říci, že Československo, první republika, navazovala na Rakousko - Uhersko, kde Češi byli národem spolkařů, byla zde silná občanská společnost, ...*

LA: To ano.

MS: *Minulý režim to jednoduše potlačil a vznikla otázka, jak navázat právě na ono demokratické období, pokud zde byla přes 50 let totalitní diskontinuita. To období zahrnuje jak nacismus stavící na rasové nadřazenosti, tak komunismu, jenž zdůraznil pracující třídu. Dle vás tyto vazby byly dostatečně funkční a mělo se na co navazovat? Jak se tato společnost měla vypořádat s onou diskontinuitou, která zde byla přítomna?*

LA: Dnes si myslím, že dvacet let první republiky nestačilo ke změně postoje občanské společnosti, která se dělila na vrchnost a na poddané ve starém Rakousku. I za první republiky ... Mně bylo 10 let, když Němci přišli do Prahy. To, co jsem zažil v těch poválečných letech, pořád ještě cítím, že nám vězí v kostech spíše rakouský model vrchnosti a poddaných.

... Význam autorit ...

MS: *Jste ti, kdo očekávají, že na Hradě je vážný pán, jenž nás v době krize bude ochraňovat, opečovávat?*

LA: Masaryk sám to pěstoval, byl nejmenovaný císař pán. Vládl tam ...

MS: *Byl též filozofem na trůně, že? Platón by z něj měl radost.*

LA: Podívejte se třeba na úřady. Stále nám nedošlo, co mají v onom anglosaském světě, kde s tím mají staleté zkušenosti, jako samozřejmost. Úředník se tam deklaruje jako „public servant“. Je služebníkem ve veřejné správě. U nás se úředníci neustále chovají jako vrchnost za to, že nám něco uštědří.

MS: *Lze říci, že problém s úřednictvem je všude. Otázka je, zdali lidé, kteří vládou, mají koncepci? Od toho se odvozuje i síla úřadů.*

LA: Nesmíme zapomenout na službu úřadů. Záleží též na nás, abychom na tom trvali. Vždyť úřady jsou našimi služebníky a je nutné, aby se tak chovaly. Je to takový demokratický étos, ten však u nás stále není zažitý.

MS: *Do jisté míry si zde musíme klást otázku, zdali jsme k tomu byli vychováni?*

LA: Bohužel ne.

... Měníme systém, ne člověka s kontexty ...

MS: *Zde je velmi důležitá skutečnost, že lidé, kteří se dostali v devadesátých letech k moci, tvrdili, že měníme systém, ne lidi. Je otázkou, zdali je to možné? To proto, že systém a lidé se vzájemně podmiňují.*

LA: Víte, zde mám takové manko, které nemohu jen tak zaplnit, jelikož jsem byl 50 let stále za hranicemi této země. Velice mě zajímá, jak lidé z mé generace prožívali těch 50 let, co jsem byl pryč. Snad minulý rok, tedy v roce 2010, jsem viděl takový pořad, bylo to několik večerů za sebou, který se týkal chartistů. Pro mě osobně to bylo velmi podnětné. Soudím, že tam vystupoval i Hejdánek, jenž říkal: „Podívejte se, Němci na tom v tomto ohledu byli lépe. Když padla Berlínská zeď, když se východní a západní Německo opětovně sjednotilo, mohli se východní Němci připojit k západnímu Německu, kde existoval právní řád, kde byly nezávislé soudy, kde se ty věci daly řešit. My jsme neměli žádné západní Československo. Naši soudci byli komunistickými úředníky. Vrána vráně oko nevyklová. Víte snad, jak Úřad pro vyšetřování zločinů komunismu za dvacet let dopomohl snad k jednomu podmíněnému trestu, a poté zde je ještě paní Polednová, a to je vše. Hejdánek v dokumentárním pořadu říkal: „Víte, zločinci chodí mezi námi. Nebylo žádné jiné alternativy. To bychom komunisty museli poslat na nějaký ostrov, vystěhovat je ...“ Zdůrazňuji, my jsme neměli žádné západní Československo, v rámci něhož by se to dalo řešit a ošetřit, a proto zločinci chodí mezi námi a společnost je otrávená. To byla formulace pana Hejdánka.

MS: *Po roce 1997 se vžil termín „blbá nálada“, tedy skutečnost, která vychází z naříkání na poměry. Sám jste to naznačil, když jste užil přirovnání k zámku a podzámčí, kde je dichotomie mezi vrchností a poddaným lidem. Problém nastane, když si neuvědomíme, že máme možnost cosi změnit, poté budeme poddanými lidmi a budeme vrchností z vlastní hlouposti utiskováni. Demokracie znamená nutnost uvědomit si, že máme prostor pro uplatnění svých postojů. Když se nám cosi nelíbí, je vhodné to říci, jelikož tím dostojíme své občanskosti. Je nutné za tím jít. Nesmíme pouze nadávat, či si stěžovat na naši „vrchnost“.*

LA: Přesně tak. Já bych se ještě vrátil k vaší otázce, jak se na události z roku 1989 dívali Japonci. Stěžoval jsem si u japonských přátel, jak to u nás „sklouzlo“. Když byla u nás privatizace, kdo měl peníze si koupit nějaký podnik? Byli to synové a dcery komunistických potentátů, kteří si ulívali peníze do Švýcarska. Ti mohli konat, ti jsou nyní „u vesla“.

MS: *Nebo zde byli veksláci, kteří využili praktik péče o majetek z doby minulé.*

LA: Japonci mě těšili: „Víte, to bylo u nás po roce 1945 zrovna tak ... Byli tu váleční zbohatlíci a jejich děti, těm to spadlo do klína. Nic si z toho nedělejte. Tito potomci buď za něco stojí, či ne ... Když to dovedou, vyjde z toho něco dobrého. Pokud nedovedou, zkrachují a zmizí ...“ Japonci byli takoví optimisté, ale u nás to proběhlo přece trochu jinak.

... Obnova kapitalismu a kontexty ...

MS: *České hospodářství muselo být privatizováno, deregulováno, ale vše záviselo na načasování jednotlivých kroků, na odstátnění. Byli lidé, kteří spíše zdůrazňovali rychlost než patřičnou kvalitu. Tito lidé v čele s Václavem Klausem byli preferováni, vyhráli. Sluší se říci, že v Japonsku nebyl takový problém obnovit trh a tržní instituce, protože tam to existovalo. Otázkou je, jak sami lidé vnímají své postavení ve společnosti a jaké oběti dokážou pro společnost přinášet?*

LA: V tomto ohledu se v Japonsku hodně změnilo. Mají za sebou 60 let poválečného vývoje. Jak bylo zmíněno v počátku, po sedmi letech vojenské zprávy přišel Šidera Jošida jako první japonský premiér. Počali se seznamovat s demokratickými postupy a následně budovat její struktury. Angličané říkají, že „power corrupts and absolute power corrupts absolutely ...“.

MS: *Soudím, že je to citát z lorda Actona?*

LA: Jak to aplikujeme na poválečné Japonsko? Liberální demokraté vládli 60 let, tedy se tam uplatňuje to „power corrupts“. Tažme se, jak to že přežila tato demokracie? Myslím si, že odpověď je, že liberální demokratická strana vystupuje jako jedna strana, byť je to ve skutečnosti jeden konglomerát stran a uskupení, které se navzájem drží v šachu. To je to, co by v normálních poměrech obstarala parlamentní opozice, která usiluje o získání vládních křesel, a proto máme jednu vládu konzervativců a podruhé demokratů. Nikdo si tak nemůže dovolit dělat takové nápadné zločiny, protože se to hned odkryje, až přijdou druzí k veslu.

MS: *Nebo je snaha, aby to bylo odkryto.*

LA: Oni se v liberálně demokratické straně klepali přes prsty navzájem, jelikož to byly klany ... Původně to byla jedna Liberální strana a poté Demokratická strana, která se poté dala dohromady jako Liberálně demokratická strana. V ní bylo ještě několik malých klanů, ty se navzájem škorpily. Šlo jim to. Nebylo to jako v naší koalici, která je taková sebevražedná. Nač si v Japonsku stěžují, je skutečnost, že v politice nejsou osobnosti.

MS: *To je stejné jako u nás, ale shodou okolností se během revoluce a následné transformace osobnosti objevily a vnímavý člověk se může tázat, kde nyní jsou.*

LA: V Japonsku v druhé půlce 19. století, když se otevřeli vůči okolnímu světu, byla doba charakteristická postavami, jež bychom mohli nazvat státníky, a ne politikáři. Těmto lidem šlo o budoucnost národa, ...

MS: *... o principy, ...*

LA: ... a ne o partikulární prospěch toho či onoho uskupení. Dá se říci, že moderní Japonsko postavili na nohy. Lidé tohoto ražení nám v Japonsku scházejí. Scházejí též v Evropě. Charismatické osobnosti scházejí obecně.

MS: *Je však na lidech, jak budou schopni danou politiku koncipovat a realizovat ji?*

LA: My jako lidé ze střední Evropy jsme měli proti poválečnému Japonsku tu výhodu, neboť jsme neměli kolonie. Byli jsme mimo podezření z kolonialismu. Na druhé straně jsme ale těžko mohli

vystupovat v Japonsku jako kazatelé demokracie, jelikož střední Evropa ve 20. století byla ve spárech diktátorů. To byl fašismus, to byl nacismus, to byl komunismus. My se tam jednoduše nebudeme moci „vytahovat“. Když se Japonci na něco orientují, jsou to anglosaské demokratické společnosti. Ty mají též své slabosti. Soudím, že platí rčení, že demokracie je špatný způsob zřízení, ale je nejlepší z těch špatných.

... Společenský a hospodářský řád, kontexty ...

MS: *Češi si vybudovali pouze formu demokracie, napsali jsme zákony. Je otázkou, zdali to, co je napsáno, je lidmi patřičně přijato, zdali se to stane dostatečně internalizované. Masaryk před demokracií dával adjektivum náboženská. To značí, že bez přítomnosti Boha by člověk na tomto světě nedokázal obstát. Demokracie je založená na neviditelných základech, kterým se člověk učí v rámci tradice, kultury. Na základě toho má demokracie jistou kvalitu. Mnohé země, které se označují za demokratické, ve své podstatě demokratickými nejsou.*

LA: Jsou věci, které nelze odhlasovat většinově v parlamentu. Tuším, že to byl německý právník Beckenfelde, jenž se zabýval státním právem a razil tuto větu: „Demokracie spočívá na hodnotách, které nelze demokraticky podložit.“ Tam se krásným obloukem vracíme k vaší první otázce, co s tím co má dělat Pán Bůh. Skutečně soudím, že zde má být povědomí toho, že nejsme pány svého života. Japonci to vyjadřují po svém ve své tradici. My žijeme tím, že jsme oživováni, jednoduše nežijeme ze svého. Uvědomit si to, znamená, že jsou hodnoty, které nejsou k dispozici, neboť se nedají demokraticky odhlasovat. Lze tvrdit, že formální demokracie se může sama odporoučet.

MS: *České dějiny to zažily. Narážím tak na období 1945 - 1948. Krize, jimiž jsme prošli, jsou nádhernou ukázkou toho, jak se z demokracie může stát totalita.*

LA: Hitler přišel k moci pomocí voleb. Soudím, že zde je rozdíl rovin. Nemáme očekávat, že Pán Bůh nás nějak postrčí, avšak vztah k Bohu je důležitý. U nás je Bůh mrtvým slovem. Řekl bych, že lidem toto slovo nic neříká. Nazval bych mrtvé slovo výrazem, jenž ten, kdo poslouchá, nedovede spojit s žádnou vlastní zkušeností. Dialog, kde se používají mrtvá slova, neprospívá. Budeme muset hledat srozumitelnou řeč pro dnešní občanskou společnost. O cestě komunikace uvažoval již Platón, což bylo před třemi tisíci lety. Privil, že ideu dobra - a je to v sedmém dopise, jenž je dnes považován za slavný - není možné ukázat, vysvětlit. Pokud byste něco vysvětloval, převeďte to na něco jiného. Dobro je to, co je prospěšné, to však tak „není“. Platón v tomto ohledu uvádí, že mravní dobro se zableskne v přátelském rozhovoru lidí, kteří hledají, poté to sedí. Člověk to dostane darem. To se nedá vyučovat.

MS: *To se musí žít.*

LA: Na to jsou potřeba vztahy. Nyní mám na mysli komunikaci, dialog, v němž musíme hledat společnou řeč, vyvarovat se mrtvých slov a spojení.

MS: *Domníváte se, že politika po roce 1989 je bez imperativu vztahujícího se k obecnému blahu? Sám jste poukázal na nešvary, které se dějí, což značí, že ponětí o obecném dobru je v jistých společenských vrstvách malé. Účastníci politiky se nesnaží pracovat pro lidi, ale spíše pracují sami pro sebe.*

LA: V jistých ohledech lze použít příměr s plavcem. Jdete do vody a najednou vidíte, že nestačíte. Já jsem zde také nebyl, do Prahy jsem se přestěhoval před dvanácti lety. To již bylo vše v proudu. Pro mě to bylo všechno neznámé. Bylo mně 22 let, kdy mě vyhostili z Československa, z těch 22 let byla 5 let okupace. Opravdu si netroufám analyzovat konkrétní občanskou situaci.

MS: *Využijme toho, co jste mohl zažít již v době pobytu v Japonsku, ale i času, kdy jste se vrátil z Japonska. Soudíte, že národ, jehož jste součástí, pojem obecného dobra vytěšňuje, či jsou známky osvojení v kontextu s Japonci?*

LA: To je nesnadná otázka. Tam narážíme na něco, co by bylo pro jinou úvahu. Přestavte si, že Japonsko, když se poprvé setkalo s Evropou, s naší kulturní tradicí, mělo již za sebou tisíc let svého kulturního vývoje. To bylo v polovině 16. století, když se Japonci dozvěděli, že existuje nějaká Evropa a Evropané vstoupí na japonskou půdu. Byl by zázrak, pokud bychom se mohli dorozumět, jelikož zde něco vyrostlo, má to tisíc let bez těchto vztahů. Je to bezpochyby kultura na jiných principech. Pokud chcete jít trochu pod povrch, narazíte na to, čemu se anglicky říká „cultural gap“, do češtiny bychom to mohli přeložit jako kulturní propast. Vede to k tomu, že si nerozumíme.

... Slova, situace ve společnosti a hospodářství ...

MS: *Používáme stejná slova, ale s úplně jiným obsahem?*

LA: Ve své knize jsem to také trochu vypíchl. Japonci mají jiný žebříček hodnot. Možná je to dnes klišé, ale u nich je nejvyšší ctnost zdvořilost. Být nezdvořilý je opět hřích, jenž se neodpouští v tomto, ani v příštím životě. To činí spoluzití velmi příjemným. To proto, že lidé se nepozdvihují, nehádají se, jsou zdvořilí. Když čekají na autobus, postaví se do řady.

MS: *Je tam disciplína, což je mnohdy kontrapunktem k českému přístupu?*

LA: Ano, ale to neznamená, že Japonci jsou upřímní. Být upřímný, to se u nás cení výše, že? Pokud si uvědomíte, že říci někomu pravdu do očí, bývá obvykle nezdvořilé, vyplývá z toho v japonském kontextu, že se neříká pravda.

MS: *To pro fungování společnosti může být smrtící ve společenském i hospodářském vývoji. Pokud si člověk prochází české myšlení, to je postaveno na obhajobě pravdy a jde proti politické korektnosti.*

LA: A to je ten „cultural gap“. Víte, vzdělaný Japonec ve své tradici, když se setká s vámi, s neznámým člověkem, a ještě jste běloch, bude s vámi nejprve konverzovat, což je takový „small talk“, až zjistí, co chcete slyšet, či lépe, co byste rád slyšel. To vám pak bude servírovat pořad. On je zdvořilý. Vy byste ale rád věděl, co si skutečně myslí, a to je jiná ... Jeden z mých přátel, jenž byl v Japonsku povoláním psychiatr a „štoural“ se v základech duševního hospodářství, říkal., že samozřejmě i v těch hospodářských vztazích je potřeba někdy vědět pravdu. Když se uzavírají smlouvy, kde se pohybují velké peníze, mají mechanismy, které se ve společnosti ustálily, kde se to ošetřuje. Můžete říci druhému pravdu do očí, když jste oba v podnapilém stavu.

MS: *V Čechách je to nepřijatelné, byť mnozí politici se projevují, jako by byly v podnapilém stavu.*

LA: Ano, ale zpět ... Dokud byla v Japonsku konjunktura, kvetly tam noční podniky, kde se rozhazovaly ohromné peníze, které si společnosti odečítaly z daní. Přes den se lidé dohadovali ve čtrnáctém poschodí o parametrech smlouvy a večer šli do nočního podniku, tam se opili a řekli si, co je. Druhý den se sešli ve 14 poschodí ... Co se v noci říkalo, o tom nepadne ani slovo, a pokračuje se zdvořile dále. Všichni vědí, co to je. Našinec, evropsky vzdělaný člověk by tak nerad konal. Člověk se táže, jak se v tomto vyznat, že? Takové to přímé srovnávání je těžké. Právě věci se jeví v jistých souvislostech.

MS: *Soudíte, že v Japonsku je politika vnímána jako služba lidu, nebo tam trpí takovými obtížemi, jako u nás? Tím myslím, že politika je pro lidi, kteří jsou dostatečně bohatí, a proto politiku vnímají jako službu lidu?*

LA: Není to tak. Také bojují s obtížemi jako my.

MS: *Vnímal jste též tamní znechucenost z politiky v kontextu toho, co se tam odehrává? Mnozí lidé, jak člověk může zaznamenat, by preferovali svět s jistotami, nesvobodou ... Jsou zde reminiscence na minulý režim, jako by zapomněli na étos sametové revoluce. Možná vzhledem k tomu, že i samotní představitelé politiky na něj zapomněli.*

LA: Ano, antičtí myslitelé tvrdili, že nevstoupíš dvakrát do téže řeky.

MS: *S tím lze souhlasit, jelikož řeka plyne.*

... Budoucí výhledy ...

MS: *Zastavme se ještě u jedné otázky: Jak vidíte budoucnost české demokracie a péči o věci veřejné v kontextu zahraničních zkušeností?*

LA: Jsem člověk mírně optimistický v této oblasti, a sice díky tomu, že jsme v Evropské unii. Zaplať Pán Bůh za to. Tam nás k jistým standardům přinutí. Staletá tradice západní Evropy se všemi starostmi, které všichni mají, nás přinutí k tomu, abychom se chovali slušně. Všem nerozumím a něco se mi zdá absurdní. V poválečných letech, tedy v roce 1945, 1946, 1947, 1948 jsme naivně věřili, že se nikdy nebude válčit. Zažili jsme něco, co se nemá nikdy opakovat. Kvůli tomu vznikla myšlenka Evropské unie.

MS: *Začalo to obchodem v Evropském společenství uhlí a oceli mezi Francií a Německem.*

LA: Ano, řekli si, že za těch posledních 100 let Němci rozpoutali třikrát válku, která zpustošila Evropu, parametry musí tedy nastavit tak, aby ani Francouzi ani Němci nemohli připravovat takovou válku jako v minulosti, válku jeden proti druhému. To je ve věci uhlí a oceli. Pokud budeme dobře spravovat uhlí a ocel, nebude se nikdo tajně připravovat na výboj. U kolébky této myšlenky byli křesťanští politici.

MS: *Robert Schuman, ...*

LA: ... De Gasperi, Konrád Adenauer, kteří žili z těchto hodnot. Hodnot, na nichž spočívá demokracie, ale nedají se demokraticky podložit ... Mé slabé historické vědomosti mi říkají, že již 60 let se v Evropě neválčilo. Soudím, že fakt, spočívající v mírovém soužití, že se zde nezabýváme, je možný díky Evropské unii. Toto ponětí se nějak vytratilo. Generace lidí, kteří se narodili po válce, neřku-li i ti, kdo se narodili po komunismu, vůbec nevědí, co je za zázrak, že se zde více jak 60 let nezabýváme. Nyní se tážou, zdali je pro nás hospodářsky výhodné být v Evropské unii?

MS: *To je to české, tedy bližší košile než kabát.*

LA: Přece jde o to, že žijeme v míru, který nespadne jen tak někomu do klína. Je nutné pro to nějaké oběti přinést. Tato skutečnost, že se u nás neválčí, se vytratila a je považována za samozřejmou. Nyní jde prý o to, zdali je pro nás prospěšnější vystoupit z Evropské unie, nebo tam zůstat. Člověku z těchto úvah vstávají vlasy na hlavě. Kam se podělo povědomí, ze kterého Evropská unie vzešla?

MS: *Lidé, kteří takto hovoří, si neuvědomují širší kontext a skutečnosti, které zmiňujete vy. Také uvažují ze zkušenosti, kterou jsme jako země, jež patřila do východního bloku, měli. Dávají proto paralelu se sdružením, které se nazývalo RVHP. Ano, Češi dopláceli na země, které v tomto uskupení byly. Na základě té zkušenosti mohou mnozí lidé konstatovat: „Ano, cosi podobného jsme zažili a chování některých struktur je podobné, jako bylo chování uskupení, jehož jsme byli součástí v dobách minulých.“ Mnohé záleží na diskusi, a je otázkou, jak k tomu lidé přistoupí a zdali budou*

ochotní dělat něco pro to, aby se nejen dařilo hospodářsky, ale aby byl zachován mír a pokračovalo období bez větších rozmíšek a konfliktů.

LA: Víte, já se rád dívám v České televizi na pásmo Před 25 lety. Tam to skutečně cítíte, ten rozdíl, jak se žilo tehdy veřejně, a jak se žije veřejně dnes.

MS: *Lidská paměť je selektivní a vůči úspěchu nespravedlivá.*

LA: Divím se, že se u nás opakují takové seriály z komunistické normalizační doby jako je „major Zeman“, kde se glorifikuje fraška. Lidé se na to dívají, chtějí to vidět.

MS: *Lidé zapomínají, mají zájem opětovně projít minulostí, jelikož život byl zdánlivě bez „starostí“. Staral se někdo jiný, byť lidé nevědí, že díky tomu se octli v sítích nesvobody. Vím, je to zjednodušený pohled, ale pravdivý. Někteří lidé si neuvědomují, co znamená hodnota skutečné svobody. Ano, mezi námi jsou bohužel ti, kteří mají zájem se spíše realizovat v kleci než zakoušet autentickou svobodu, která činní člověka člověkem, pokud ji ovšem člověk pochopí jako výzvu pro seberealizaci. Člověk tak musí dělat vše pro to, aby sám v kleci neuvízl.*

LA: Přesně tak ...

MS: *Děkuji vám za podnětná slova, ale snad budeme pokračovat v oblasti církevní.*

Dialog o transformaci církve s Ludvíkem Armbrusterem:

MS: *Jak jste z Japonska viděl proměny církve? Dají se vůbec z této dálky sledovat?*

LA: Já bych od toho příliš mnoho neočekával. Když se díváte na Evropu z Japonska, díváte se ve školních atlasech vždy na Evropu jako na světadíl, jenž zabírá celé dvě stránky. Poté, když se díváme na Japonsko, při pohledu na Asii zjistíme, že je na konci a tvoří ho pouhé souostroví. Pokud se Japonci dívají na Evropu, jeví se jim jako takový poloostrov na západě euroasijského kontinentu. Ten je plný různých států, národů, řečí, dějin. Je pravdou, že oni vědí o Evropě mnohem více než Evropané o Japonsku. Co ví takový průměrný Japonec, s nímž se potkáte, o Československu?

MS: *Novosvětská, Dvořák, ...*

LA: Ano, znají to jméno Dvořák, ...

MS: *... Věra Čáslavská ...*

LA: Chápání toho všeho, co se zde událo v posledních letech, je schematické a není dost podrobné, aby nás to povzbudilo. Je pravda, že co se Japoncům vede lépe, jezdí hodně do Evropy. Nejprve jezdívali ve skupinách, dnes jezdí na vlastní pěst. Je pravda, co oni absolvovali zájezdů – Řím, Paříž, Berlín, Vídeň. To už jednou viděli, a tak cestovní kanceláře musí přijít s něčím novým, aby zase měly své zákazníky. Nyní je docela v módě okruh Budapešť Vídeň, Praha. Japonci se tak seznamují s naší středoevropskou realitou.

.. Církevní proměny ...

LA: Když se mě tážete, jak se mně jevil vývoj v naší církvi, zdá se mi, že jsem byl příliš z ruky.

MS: *Jste zde už 12 let, což nabízí prostor pro hodnocení. Dostal jste se následně do čelných pozic,*

tím myslím na vzdělávací systém.

LA: V Japonsku, ...

MS: ... ale i v České republice. Působil jste přece jako děkan katolické teologické fakulty.

LA: To ano. Měl jsem před sebou bílé místo na mapě, že jsem zde 50 let nebyl. Pochopitelně mě to zajímalo, a proto jsem četl, co se mi dostalo do rukou. Takové ty biografie mých současníků, jak oni prožívali tato desetiletí. To, co vím, mám pouze z druhé ruky.

... Síla církvi během proměny a kontexty ...

MS: Je jistě dobré se zeptat, jak vnímáte důležitost církve při transformačním procesu. Když jsem měl možnost hovořit s Maxem Kašparů, bylo mi řečeno, že církve byly bohužel „odsunuty“ do pozadí, či nebyly brány jako důležitý partner při jednání o proměnách společnosti. Zkrátka, důležitá byla hospodářská stránka, a otázka duchovní je pouhou nadstavbou. Tomáš Halík ne nadarmo užívá spojení „marxismus naruby“. Hlavně aby byl trh a vlastnické vztahy, a ostatní bude zajištěno.

LA: Možná odpovím trochu oklikou v rámci své historické zkušenosti. Budu se snažit vyjít z osobních dojmů a fakt. Vyrůstal jsem v předválečných a válečných letech zde v Praze, vycházelo to ze situace naší rodiny. Dalo by se to označit za „postkřesťanský svět“. Kolem mě nebyl skoro nikdo, kdo by žil ze své víry, pro koho by to něco zásadního znamenalo. Zde v Nuslích, kde jsem žil, to bylo takové vlastenectví první republiky. To nás jako děti inspirovalo. Sluší se říci, že to bylo na druhou stranu osvícenské, masarykovské povědomí bez vztahu k Bohu, který sám Masaryk velmi živě měl.

MS: Masaryk byl člověk zásadový a hluboce věřící, třebaže měl spory s katechetou.

LA: Vzpomínám si, jak jsem jako malý hoch šel s otcem poklonit se rakvi s prezidentem Masarykem, když zemřel, jak jsme dlouho ve frontě na Hradě čekali. Poté jsme se poklonili. Vypravuji si, že rakev byla zahalena československou vlajkou. Poté mám vzpomínku, že nás jako školáky všechny svezli na Hrad a na nádvoří k nám promluvil pan prezident Beneš. To bylo v krizových měsících, než nás Němci pohltili. Vůbec si nemohu vzpomenout na nic z toho, co k nám pan Beneš z balkónu promlouval. To nám dětem šlo úplně přes hlavu. Myslím si, že tam nic náboženského nebylo. Poté přišla okupace.

MS: Po okupaci „svoboda“, která však byla vystřídána krutým režimem.

LA: Všichni jsme si v roce 1945 oddychli a mysleli jsme, že může začít něco hezkého, ovšem bylo to úplně jiné.

MS: Pozoroval jste, že církve vlastně ztrácela svou roli, význam během dvacátého století, což mělo za následek i vlažné přijetí církve lidmi během období transformace?

LA: Alespoň v mém okolí neztrácela, nýbrž ztratila.

MS: Církve vzhledem k tomu nemohla být partnerem při koncipování transformace v širokém slova smyslu, tedy převážně ve společnosti?

LA: Jistě byly kruhy věřících, katolíků, kteří se transformace účastnili. Nyní vycházejí publikace o druhé republice, o tom, jakou úlohu tam hráli katoličtí spisovatelé, básníci apod. Abych se přiznal, k těmto kruhům jsem neměl vůbec přístup. Co mě velice udivilo s touto zkušeností z dětství v Čechách, když jsem poté z Japonska jel na pět let do „bundesrepubliky“ a studoval tam teologii, bylo, že v těch německých městech, kde jsme se pohybovali, mladí věřící lidé žili náboženským

životem. To bylo pro mě velmi překvapující, to jsem nikdy doma nezažil. Říkal jsem si: „Pane jo ...“ Byl to takový posun, s nímž se dnes neseťkáte.

MS: *Shodou okolností si dnes lidé dovolí protestovat, když do rodné země přijede Svatý otec Benedikt XVI. To snad patří k době, v níž žijeme.*

... Studium teologie v nové době ...

MS: *Pokročme dále k teologii. Domníváte se, že bylo správné, že fakulta či instituce, která připravovala mladé kněze, byla začleněna do Univerzity Karlovy? V minulém období to byl litoměřický seminář, který měl jiné postavení.*

LA: Soudím, že výchova kněží patří na univerzitu. Zde by bylo místo pro úvahu, zdali by neměly být dvě cesty pro akademickou přípravu kněží, kteří chtějí vstoupit do kulturního života tak či onak, a pro ty, kteří se připravují na dráhu vesnického faráře. Zmiňuji to proto, že jsme v Japonsku udělali takovou obrácenou zkušenost, neb nám velmi vadilo, že nás tam bylo velmi málo a měli jsme výchovu japonského kléru na univerzitě. Ti, kteří toužili po vědeckém, intelektuálním proniknutí do víry, cítili jinak ty, kteří pragmaticky chtěli přípravu na pastorační práci. Považovali je za přítěž, protože neměli předpoklady a také chuť k akademické práci, a proto zdržovali. Část posluchačů, kteří ty ambice neměla, „šlapala na brzdu“. Ti druzí šlapali na plyn. Na naší katolické univerzitě v Tokiu studovala celá řada misionářů. Byli to mladí chlapci, kteří přišli jako studenti teologie se správně naučit řeč a vniknout do kultury zamlada, studium u nás absolvovali v Japonsku. Měli zájem o vědeckou oblast. Na druhou stranu – pro domácí Japonce to bylo tak exotické, že šlapali na brzdu, a ti evropští a američtí studenti šlapali na plyn. Samotnému systému to nedělá dobře, když jeden „hot“ a druhý „čehý“. Sám jsem si říkal, že na tom byli lépe v Evropě, když byl studentů dostatek, rozdělili se na akademický kurz a neakademický kurz. Tenkrát za první republiky fungovaly diecézní semináře například v Hradci Králové, ...

MS: *... v Českých Budějovicích, v Olomouci, ...*

LA: Na biskupství měli své diecézní semináře s teologickou výukou, bylo to společenství těch, kteří měli zájem o akademický kurz. To jsme v Japonsku nemohli mít. To je skutečný problém, jenž trvá do dnešních dnů. Nyní jsme na tom stejně v naší republice, protože studentů je málo. U nás Katolická teologická fakulta na Univerzitě Karlově má svých 800 studentů. To je čistě tím, že většina je v kurzech křesťanské kunsthistorie, nebo jsou na teologických kurzech jako laikové a laičky, kteří to studují ze zájmu, ...

MS: *... a nemají zájem přímo působit ve strukturách církve.*

LA: Někteří by měli zájem, ale naši páni biskupové na to nemají finanční prostředky. S tím zápasí i v Německu, jelikož si nabrali mnoho pastoračních asistentů a asistentek. Slýchám, že ti jsou nyní nespokojeni, protože před sebou nemají žádnou kariéru, a biskupstvím nyní dochází peníze, aby je všechny udrželi. Je to velký problém. Katolická fakulta, když ji komunisté vyčlenili a poslali ji do Litoměřic, tam fungovala jako diecézní seminář s teologickou výukou. Pochopitelně, že to nebylo lehké, jelikož jak studenti, tak profesorský sbor byli prošpikovaní důvěrníky, kteří stále informovali patřičné orgány. Byla tam nedůvěra.

MS: *To se snad během dvaceti let změnilo.*

LA: To rozhodně. Bylo správné, že se co nejrychleji fakulta z Litoměřic vrátila do Prahy. Mělo to sice své úskalí, to jsme viděli, jak se to vyvíjelo. Dá se říci, že jsme tam ztratili prvních deset let.

MS: *Čím si to vysvětlujete? Čemu to přičítáte?*

LA: Bylo to jistou setrvačností. Profesori se stále chovali jako na diecézním semináři s teologickou výukou. Soudili, že do semináře nepatří studenti, kteří se nepřipravují na kněžskou službu, a už vůbec ne ženy. Právě při přijímacích zkouškách se snažili prosívat uchazeče, že obstáli pouze kandidáti na kněžství. Těch je mezi těmi osmi sty studenty šest procent.

MS: *Ano, skutečný zlomek. Vy jste souhlasil s otevřeností?*

LA: Pochopitelně.

MS: *Podobným směrem šla fakulta husitská a evangelická. Necht každý má možnost studovat. Je posléze na něm, zdali bude sloužit jako farář, či zdali mu toto vzdělání pouze neotevře obzory pro jeho další život, což i samo o sobě má cenu. Dá se říci, že lidé, kteří působili v tomto semináři, nebyli dostatečně připraveni na změnu?*

LA: I tak se to dá říci.

MS: *Myslíte, že katolická církev měla dostatečně velké autority? Jde o to, že během dvaceti let katolickou teologickou fakultu opustili lidé jako Tomáš Halík, Ivan O. Štampach ... Lidé působící v době minulé v exilu zůstali v exilu, a nepodíleli se na formování duchovních a lidí působících v církvi. Jak vnímáte onen případ odchodů?*

LA: Do jisté míry se tážete na něco, na co mohu odpovídat z druhé ruky. Měl byste se zeptat těch, kteří to znají ze skutečnosti. Co jsem slyšel, tak profesor Wolf se snažil profesorský sbor sjednotit na určitém teologickém pohledu, který byl jeho vlastní. Staral se o to, aby těm, kteří měli jiný zorný úhel, jinou vizi, to bylo tak nepohodlné, že odešli, anebo jim k tomu ještě různými způsoby pomohl.

MS: *Vy jste onoho pana profesora nahradil, že?*

LA: Musel s celou skupinou odejít, poněvadž se dostali do konfliktu nejprve s rektorátem univerzity, ministerstvem a dokonce i s kongregací pro katolickou výchovu v Římě. Byli to lidé, kteří se též zasazovali o „vzhled fakulty“. Skončilo to tím, že ministerstvo odebralo akreditaci téměř všem kurzům, které se zde na fakultě vyučovaly.

MS: *To by znamenalo smrt fakulty. Ne nadarmo hovoříte o tom, že jste nastoupil do funkce ve stadiu klinické smrti. Nakonec došlo k oživení.*

LA: Klinická smrt, ta proběhla ...

MS: ... v roce 2002.

LA: Týkalo se to 30. září ve 12 hodin v noci, kdy skončily všechny akreditace, a prvního října ve 12 hodin v noci se rozběhly nové kurzy podle plánu, který byl ministerstvem schválen. Začínalo se pomalu, tedy krok za krokem. Nejprve jsme prvního října měli akreditace pro magisterský program katolické teologie, pro bakalářský program dálkového studia ...

MS: ... *náboženských nauk.*

LA: Studenti si klinické smrti prakticky vůbec nepovšimli. To se týkalo pouze okamžiku, jenž nemá žádné trvání. Všimli si toho, že dálkové kurzy jsou o rok delší. Místo tří potřebovali čtyři léta. Celá řada jich fakultu opustila, jelikož na to nebyli připraveni. Poté se mnohé vracelo do „starých“, „dobrých“ kolejí ...

MS: *Zájem o teologickou fakultu, o studia tedy existuje, ačkoliv počet lidí, kteří jdou sloužit do církve*

jako kněží, je nízký?

LA: Ano, tak tomu skutečně je.

MS: *Lze tento fenomén nalézt i u jiných zemí demokratického okruhu, kam patříme? Lidé studují teologii, ale poté nejdou sloužit. Není to české specifikum?*

LA: Není. I na Západě jsou teologické fakulty a teologie obecně otevřené veřejnosti. Myslím si, že jdou touto druhou cestu. Víte, diecézní seminář slouží těm nenáročným, kteří se připravují pouze na pastorační službu. Psal o ní Karel V. Rais v románu Západ, kde pan učitel a kněz byly autority. Ty již dnes nejsou. Venkov se tak poměštil, všude jsou vidět televize, Internet. Komunisté přece zničili náš selský stav. Když komunisté skončili, nebyli zde rolníci, ale zemědělstí rolníci, kde vztah k půdě jednoduše nebyl. I příprava kněží, kteří mají sloužit na venkově, se příliš neliší od těch, kteří mají ve městech co do činění s Inteligencí. Sám nevím, jak se to bude dále vyvíjet.

... Církev, její vliv společnost a kontexty ...

MS: *Přejděme od studia teologie k věcem všeobecného působení církve ve společnosti. Bylo podle vás iluzorní, že když církev v minulém režimu byla „zakázaným ovocem“, že najednou lidé naplní chrámy církví a že život v církevních společenstvích bude aktivnější? Jednoduše se vrátí doby jako za první republiky, kdy vznikala silná národní církev.*

LA: Víte, církve získaly na autoritě právě tím, že se ukázalo, že během nacistické okupace to nebyli pouze levičáci, kteří se stavěli na odpor. Hitler pronásledoval nejen komunisty, ale i věřící křesťany. V koncentračních táborech se scházeli komunisté a kněží, uzavírali dokonce přátelství. Začali se navzájem respektovat. Víte, za první republiky byla církev identifikována v povědomí veřejnosti s rakouskou nadvládou.

MS: *Ne nadarmo vznikla silná národní církev, a to Církev Československá, později Československá husitská.*

LA: Bylo to především národní uvědomění, které běželo opačným směrem než do kostela. Během německé okupace se leccos uzdravilo. Na církev, která přežila německou okupaci, nepadal stín podezření z konzervativního tesknění po austrokatolicismu. Byla to šance, kterou jsme ale neměli čas rozvinout, jelikož v roce 1948 začala nová diktatura. I 40 let nové diktatury hodně poničilo to, co ještě zbývalo z rakouské katolicity. Všiml jsem si, že věřící katolíci či evangelíci tehdy pod komunisty museli přinášet oběti, stali se velmi dobrými věřícími. Ty, kteří byli věřícími pouze z folklóru, z tradice, to úplně smetlo jako povodeň a nezbylo tam nic. S tím vlastně zápolíme i dnes. Zvláštní, že po roce 1990 církve měly autoritu a byly slyšeny, ale nějak šanci nevyužily. Bude to jako v historii. Tu nelze chápat monokauzálně. Je tam řada vlivů, které se navzájem formují. U nás katolíků církev velmi ochromilo prvních 10 let. Promarnila se příležitost počátečních měsíců, kdy se zdálo být vše možné, ...

MS: *... i lidé byli jako proměnění.*

LA: Tehdy se tajně vysvěcení kněží z podzemních struktur měli integrovat do oficiální církve a ta je měla s otevřenou náručí přijmout. Možná, že by se to dalo tenkrát udělat. Ty první měsíce se prospaly, a poté to počínalo být neustále těžší. Podzemní církve se nechtěla prohlásit a ukázat. Chtěli své struktury zachovat jako paralelní církve.

MS: *Lze říci, že tam došlo k nepochopení?*

LA: Určitě.

MS: *Byla tam rivalita?*

LA: Biskup Konzál vydal v roce 2011 či loni knížku vzpomínek. Víte, první polovina, kde vypráví o aktivitách v podzemní, neviditelné církvi, se čte se zatajeným dechem. Jsou to svědectví velké víry a obětavosti. Druhá polovina po roce 1989, to je velmi smutná knížka. Je to vypravování o zklamaných příležitostech, nedůvěře ...

MS: *Zde se asi musí připomenout skutečnost, že církev je složena z chybujících lidí. To je jisté. Je na každém člověku, jak se postaví a využije potenciál, jenž má.*

... Dialog v církvi ...

MS: *Domníváte se, zdali církve vedou dostatečný dialog? Funguje zde ekumena?*

LA: Ekumena na úrovni fakult je dobrá. Spolupracujeme, důvěřujeme si navzájem, pomáháme si. To je jedna z těch tří základních rovin. Má rozměr reprezentantů těch hlav církví, které se mají dohodnout a podat si ruce. Poté je tam rovina teologů. Nejdůležitější rovina, jsou řadoví věřící - grass root. Setkáváme se s tím, že jsme se rozzili, abych to tak formuloval. Hitlerovo Německo prohrálo válku a rozdělilo se na dobu 40 let na Západní a Východní Německo. Lidé se rozzili a stále to mezi těmi „ossis“ a „wessis“ jiskří. To bylo za 40 let. Podívejte se, my jsme se rozzívali 400 let. Soudím, že v rovině řadových věřících je to záležitost několika generací, než se přesvědčíme, že jsme navzájem sestry a bratři, že si můžeme důvěřovat.

MS: *Zmínil jste, že během revolučních dnů byli lidé jako by „proměnění“, a poté se to vrátilo do běžných kolejí.*

LA: Nadšení opadlo ...

MS: *... a nastala realita.*

... Církve, stát a majetková vyrovnání ...

MS: *Nemohu se nezeptat na otázku vyrovnání se s církvemi. Stále zde platí zákon z roku 1949, díky němuž jsou církve navázány na stát, ten garantuje financování platů duchovních. Soudíte, že je to dobré, že zde je taková provázanost, či si myslíte, že by bylo dobré, pokud by církve našly jiný zdroj financování? Za 17 let, tedy od roku 2011 by církve měly být samostatné. Jak to reflektujete?*

LA: Nejen, že by to bylo dobré, ale ono se to děje. Celý systém, že katoličtí kněží byli státní úředníci, se datuje od dob Marie Terezie. Josef II. zkonfiskoval církevní majetek a zavázal se, že za to bude stát platit faráře, kaplany na všech registrovaných místech. Od té doby, což je již pár pěkných století, církve josefinismus používaly. Církevní matriky byly úřední státní dokumenty. Já jsem se narodil v první republice v roce 1928. Jediný doklad o mé existenci je křestní list. Ten se nejmenuje křestní a rodný list, nýbrž křestní list. Ten platil a platí do dnešních dnů. Po celou řadu generací si v našich zemích lidé zvykli, že stát na církve platí. Povědomí, že by vlastně věřící svou církev měli udržovat sami, to vůbec neexistuje.

MS: *Soudím, že církve mají drobný příjem od svých členů. U evangelíků se platí salár, u husitů církevní daň. Je to však malé v porovnání s tím, co by se muselo platit, aby si mohla jednotlivá náboženská obec svého faráře vydržovat.*

LA: Myslím si, že bychom skutečně měli skončit s tímto systémem, jelikož se ukázalo, že komunisté tento instrument použili k tomu, aby církve škrtili. To láskyplné, paternalistické objetí posléze vyrazilo církvi dech, a tak jsme se poučili; je vidět, že se máme stát a církve respektovat, ...

MS: ... ale také se postarat o to, abychom na něm nebyli závislí. Věřících ubývá, a kdo by měl platit? Jaký vy navrhujete model, aby se církev sama o sebe dokázala postarat? Jsou to třeba daňové asignace? To proto, aby hospodářský svět byl zapojen do financování církví?

LA: Třeba ten americký ve Spojených státech funguje docela dobře, ale pro nás je úplně nereálný.

MS: Jiná mentalita, že?

LA: To není pouze v církevních záležitostech. Tam bohatý člověk cítí povinnost přispívat na dobročinné veřejné účely. To u nás v Evropě příliš není. Jednou nás na fakultě navštívil tehdejší ministr zahraničí Cyril Svoboda, dělal nám rozklad, jak to vidí. Zdálo se mi to velmi rozumné. Rozlišujeme mezi dvěma otázkami, které jsou úplně o něčem jiném. Jedna je, jak se chce katolická církev v budoucnu o sebe postarat, a druhou věcí je restituce církevního majetku. To je úplně o něčem jiném. Pokud ti někdo něco ukradne, má to vrátit.

MS: Stát měl zájem vrátit majetek prostřednictvím restitucí, ovšem do toho nespadal církevní majetek.

LA: Právě. Férově se vracelo, co komunisté zabrali. Nejednalo se o církve. Že se tyto otázky spojily v jednu, to celou skutečnost zamlžuje. Je to úplně něco jiného, jak se my katolíci máme starat o církve a co se má stát se zabraným majetkem, který se má vlastně vracet. Je otázka, kdo převezme povinnosti udržování kulturních památek, které jsou v našich zemích z velké části církevními budovami ...

MS: ... a ještě v hojné míře. Nu, horký brambor se zde ve veřejném prostoru přehazuje léta.

LA: V parlamentu není politická vůle k jakékoliv smlouvě se Svatým stolicem.

MS: Je otázkou, zdali by církve restituovaný majetek byla schopna spravovat?

LA: Jistě. Všichni jsme v té věci neobratní, neodborní. Pokud se to špatně udělá, majetek se rozplyne.

MS: Zde jde snad o to, aby cosi zůstalo a majetek sloužil ke spokojenosti církve, a nejen věřících. Občas, když se člověk setkává s představenými jednotlivých farností, je možné slyšet: „Ano, my můžeme ten dům, kostel, jenž je neudržován, nechat spadnout.“ Již dnes se vyskytují objekty, které jsou neopravitelné, jelikož na to nejsou finanční prostředky. Dobrá, ale jak dále? Máme zde kulturní památky a ty by měly být v dobrém opečovávány.

LA: Někde jsem četl, že v 19. století v Praze zmizelo asi 100 kostelů. Tenkrát ještě nebyl památkový úřad, ...

MS: ... památkáři neměli moc, sílu, ...

LA: ... ale bylo to v katolickém Rakousku - Uhersku. Město žilo. Věže ze stověžaté Prahy mizely a stavěly se nové.

MS: Když byl požár, tak také. Praha je tak krásná, že občas hořelo a likvidovalo se. Stavěly se stavby, které byly výrazem doby, a proto je tak pestrá. Necháváte otázku majetku volně plynout? Nějak to bude a zástupci církví se musí postarat o to, aby to fungovalo?

LA: Víte, celé Německo bylo v troskách a potřebovali všechny kostely opravovat, a nové Německo mělo zájem o to, aby se lidé zase probudili z nacistického opojení a zklamání. Tenkrát se stát nabídl vybírat zástupně církevní daň, ...

MS: ... a to dělá do dnešních dnů.

LA: Za tu práci, kterou s tím má, si z toho výnosu daně bere tři procenta. V Rakousku, tam to tak neprovedli, církevní daň si vybírá církev sama. Kolegové z Rakouska mi říkají, že vybírání, spravování této církevní daně stojí 30 procent toho, co se vybere. Z toho vyplývá, že to není příliš efektivní. Pokud někdo neplatí, když mu následně pošlete exekutora, tak vystoupí z církve.

MS: *Člověk, pokud je někdo součástí společenství, by měl mít snahu to vykonávat, mělo by to být z jeho vnitřního motivu.*

LA: Nyní se dostáváme k otázce, jak bychom chtěli v budoucnu církev udržovat? Vybírat církevní daň bude těžké, jelikož je to cosi, na co náš národ po generace není zvyklý. Rakouský vzor ukazuje, že by stejně velká část, která se vybere, byla spotřebována tím, že se to vybírá. Pouze spoléhat na dobročinnost, že někdo něco přispěje, je iluzorní. Mně se líbí italský způsob. Stát vybírá daně a určitá část daně jde na kulturní záležitosti. Poplatník může optovat, to znamená rozhodnout, že jeho kulturní daň půjde Církvi Československé husitské, či katolické. To se mi zdá, že by to byl možný způsob i u nás.

MS: *Jinými slovy, je na člověku, komu své finance svěří. Daň jako taková bude zřejmě existovat.*

LA: To by vybíral stát. V bundesrepublice to tak dělají do dnešních dnů. Není to plýtvání prostředky. Stát to udělá „levou rukou“ či malíčkem levé ruky, a cosi si nechá ...

MS: *Jste ve věci církvi optimistou? Jak vidíte možnost vývoje církve v Čechách, tedy v zemi, která je označována za ateistickou?*

LA: Víte, co k tomu říká Tomáš Halík? Těch našich ateistů je poskrovnu, ale jsou to „něcisté“.

MS: *Nemyslíte si, že se lidé nebudou sdružovat v rámci církve, která by mohla nést adjektivum masová, ale že to budou menší, ba diasporní skupiny a že se to bude moci přirovnat k tomu, co bylo v počátcích konstituce církve a křesťanství obecně?*

LA: Již staří Řekové říkali, že nevstoupíš dvakrát do téže řeky. Opakovat se to nebude, ale že je církev v podobné situaci, že se navracíme k podobnosti o kvasu, o hořčičném zrně, ...

MS: ... o soli, ...

LA: ... tak to ano.

MS: *Snad, kéž by vydržela a hrála odpovídající společenskou roli. Děkuji vám za kritická slova.*